

Роксанда Алексић, дипломирани историчар–master
ОШ „Јован Поповић“, Крагујевац

Александар Василић, dipl.ekon.
Грађевинско–архитектонски факултет Ниш
Универзитет у Нишу

АЛБУМ СЕЋАЊА НА НАШЕ ПРЕТКЕ ИЗ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА –
„СРПСКИ ВОЈНИК– КРОЗ СЛИКУ И РЕЧИ“

Резиме: У тексту се из историографског и културолошког угла расветљава повод за отварање Јавног позива за прикупљање историографске грађе у оквиру пројекта „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“. Такође, представљају се резултати досадашњег исхода овог од стране научне заједнице пажње вредног подухвата – један од њих је видео презентација *Васкрс јунака из Првог светског рата*. Исход пројекта заснива се на неколиким културноисторијским моментима, важним за промишљање историјске судбине српске заједнице. То су „култура памћења“ као облик изградње историјске самосвести и разлучивање дихотомије *историзам-историјско* као валидно приступање историографским фактима.

Један од најважнијих задатака конкретне историјске заједнице јесте неговање историјске саморефлексије и „културе памћења“. Култура памћења представља подвиг очувања и оживљавања традиције и колективни духовни напор који текући хоризонт допуњава сликама и причама неког другог времена и тиме ствара сећање и потврђује заједницу у властитом наративном идентитету (Asman 2011: 13). А у култури памћења се, како Јан Асман наговештава, „фактичка историја претвара у сећање, чиме се трансформише у мит“. Мит је оно „фундирајуће предање, предање које се приповеда како би се садашњост објаснила из перспективе почетка. [...] Сећањем, историја постаје мит. Тиме она не постаје нестварна, већ, напротив, постаје стварност у смислу једне нормативне и формативне снаге која траје [курзив Р.А]“ (Asman 2011: 52). И ту откривамо задатак сваког историјски освешћеног појединца: спознавање тајне „историјског“, усећавање у дух епохе, у мисао појединца који том духу времена припада, ући у прошлост изнутра да би се историјски осмислила. Јер, „историјско предање је унутрашње историјско памћење пренесено у историјску судбину“ (Берђајев 2001: 25).

Насупрот томе савремена западна цивилизација, на тековинама реформације и просвећености, укидањем предања, историју посматра „одозго“, „споља“, из „опште тачке посматрања културе“, што укида историјско као *бит* и као *telos* историософије и историјског трајања народа и цивилизација (Берђајев: 8–26). А достизање целовитости представе историјског уместо фрагмената историје, захваљујући освешћеној култури памћења, прворазредна је просветитељска идеја и цивилизацијски чин.

Ради испуњења идеје што целовитијег сагледавања и дубљег понирања у историју Срба у Првом светском рату, Савез потомака ратника Србије 1912–1920. започео је оригинални и далекосежни вид „умећа памћења“ – прикупљање и дигитализацију још необјављене историографске грађе – фотографија и докумената који се чувају у народу, међу потомцима ратника Балканских и Првог светског рата.

Увидом да је обичан, анонимни ратник–сељак био онај који је равноправно са војсковођама, краљевима и државницима, обликовао српску историју и постао парадигмом историјске самосвести, започет је Јавни позив грађанима Србије и Србима у региону и дијаспори за достављање фотографија и осталих докумената из Првог светског рата и учешће у стварању АЛБУМА СЕЋАЊА НА НАШЕ ПРЕТКЕ ИЗ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА.

„Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ подразумева прикупљање и јавно излагање и предсатвљање фотографија, ратних дневника, војничких писама, дописних карата, споменица и друге историографске грађе посвећене учесницима Првог светског рата. То су јединствена сведочанства о ратним авантурама и страдањима српског војника у ратним годинама, потиснутог са страница светске историје. Пројекат „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ реализује се са намером да се данас, сто године касније, ода дужна почаст том малом човеку из Великог рата за цивилизацију, и да се његово жртвовање за правду, истину, слободу и човечанство не избрише из нашег цивилизацијског памћења, већ постане културна баштина.

Прича нас одводи до галерије „Албума сећања“, где можемо пронаћи дневничке записе testimонијалног карактера Станислава Ђорђевића, Светозара Пауновића, Љубомира Спасића, Милана Павловића, те генерала Јована П. Рекалића, изузетно ретке и драгоцене скице о храбрости, борбености и сналажљивости српског ратника. Налетећемо на маркантна, оштра, помало сурова и прека, али мудра и племенита лица оних који су у Великом рату за цивилизацију страдали или који су успели да иза њега проживе још коју годину или деценију. У галерији такође сазнајемо да су фотографије и осталу историографску грађу послали поносни наследници који су одважност и жртву предака уградили у властиту личност и којима је стало да то искуство, које је део наративног идентитета целе српске историјске заједнице, заједно са живим сећањем, пренесу што даље. Ради спознања историјске вертикале, „Албум сећања“ своја искуства шири хоризонтално.

Као легитиман исход рада пројекта, који је у након годину дана прикупио око 3000 јединца историјске грађе посвећене Првом светском рату, настао је видео филм „Васкрс јунака из Великог рата“. Филм оживљава сећање на српског војника, упловљава у његову преписку, завирује у војнички дневник, те у дом у којем је породица ишчекивала вест са фронта. Такође, призива сећање на велики број појединаца учесника Првог светског рата, на саму особу, њен живот пре рата, њене жеље, надања, очекивања и напokon на само њену, личну трагедију. Упознаћемо браћу Боривоја и Светозара Николића који су се случајно срели у Солуну 1917. године када је настала фотографија. Ту је и фотографија брачног пара Томић, која сведочи и о улози жене у Великом рату, нажалост недовољно истражене и маргинализоване у нашој историји. Милан Томић, учесник оба балканска рата, носилац Албанске споменице и Карђорђевог звезде, Солунац. „Један од многих који је само хтео да буде домаћин, гледа своја посла, али су га време и простор у којима је живео натерали да буде ратник. И херој.“ Како наглашава њихов потомак: „На слици са њим је, и то да додам, прабака Лепосава, ништа мањи херој, само не од оних са пушком у руци.“

Филм ће нам приближити и портрете и тужне и занимљиве приче ратника који су били жртве присилне мобилизације од стране аустроугарске војске. У складу са музичком подлогом, између осталих, васкрсава фотографија Симе Милосављевића из Крагујевца, настала на италијанском броду "Regina Elena" у фебруару 1916. године, при прелазу из

Валоне на Крф, која нам симболички сажето преноси целокупну историју српских страдања током рата.

Обележавање стогодишњице Првог светског рата за цео српски род представља својеврсну привилегију – привилегију спознања друштвеног и цивилизацијског хода кроз време и конституисања културно-историјске вертикале. Јер, управо у култури памћења човечанског самопрегора наших предака у горућим историјским тренуцима - као провразредном изазову историјски одговорног народа – крије се тајна нашег самоспознања, задатак за истинито историјско живљење и, коначно, валидно и веродостојно промишљање искустава и последица Првог светског рата.

Нова сазнања нам данас сведоче о томе да је српска историја и култура равноправни члан европске и светске историје и културе, а српски народ један од најтужнијих сведока страховитог страдања учесника у Првом светском рату. Зaslуге српске војске и многих појединаца за завршетак рата су огромне, а жртве које је поднео српски народ заслужују сећање.

Историја окренута спознању тајне „историјског“, учи нас чињеници да сваки појединац, без обзира на дух епохе, пати од самоскрвљене незрелости. Отуда је Велики рат за цивилизацију дубоко отрежњујући удес за појединца на почетку 20. века, појединца који је бринуо бриге своје епохе. А отуда је трагично ратно искуство српског појединца у другој деценији 20. века и дубоко прожимајућа свест о том појединцу просветљујући тренутак за српског човека у другој деценији 21. века јер освешћује питања Идентитета, Истине и Слободе. „Албум сећања на наше претке из Првог светског рата“ оживљава цео један прохујали свет за нас и помаже српској културној заједници да мисли историјски како би се валидно и трајно историјски (само)осмислила.

Литература:

- ASMAN, Jan. *Kultura pamćenja: Pismo, sećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Preveo Nikola B. Cvetković. Beograd: Prosveta, 2011.
- БЕРЋАЈЕВ, Николај. *Смисао историје: Оглед филозофије човечје судбине*. Превео Мил. Р. Мајсторовић. Београд: Дерета, 2001.

COMMEMORATIVE ALBUM OF OUR ANCESTORS FROM WORLD WAR I

SERBIAN SOLDIER – THROUGH IMAGES AND WORDS

Summary

Resume: The text sheds the historiosophical and culturological light on the motives behind the opening of the Public call for the gathering of historiographical corpus within the project “An Album of Memories – Our Ancestors from the World War I”. In addition, the text displays the results of the former outcome of this valuable endeavor, recognized by the scientific community – and one of the results is the video presentation entitled “The Resurrection of Heroes of the Great War”. The results of the project are based upon the several cultural-historical moments, important for the investigation of the historical destiny of the Serbian community. Those are “The Culture of Memory” as a form of historical consciousness and the resolution of dichotomy historicism-historical as the valid approach to historiographical facts.

Описи фотографија

Сремски добровољачки одред са командантом Игњацом Кирхнером пред Спомен костурницом у којој леже кости њихових изгинулих другова.

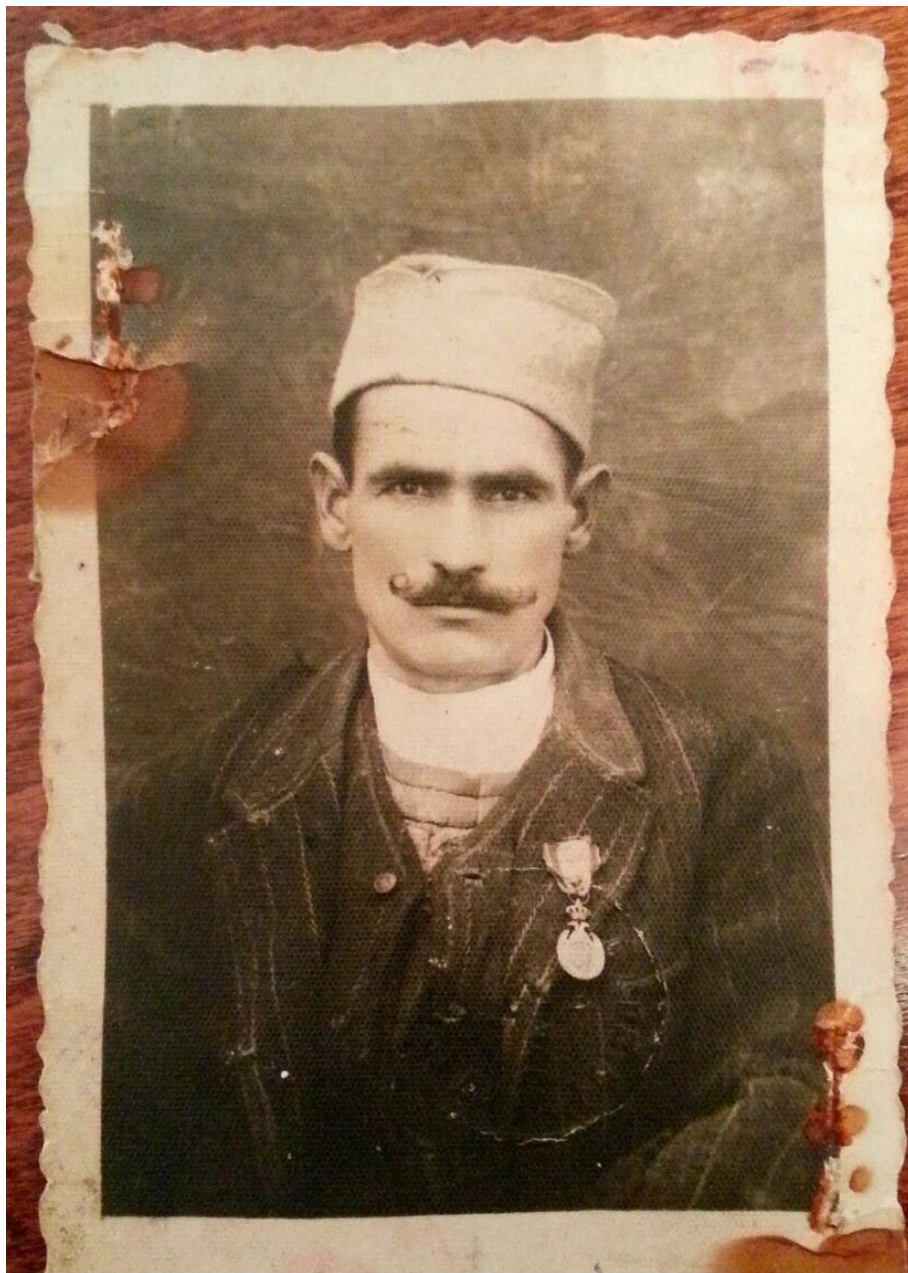
Мој прадеда Стеван Робал и прабаба Ева Робал

Мој прадеда Стеван Робал и прабаба Ева Робал, из Опова у Банату. Прадеда је на слици у аустроугарској униформи. Био је добровољац у српској војсци на солунском фронту, касније добио колонијалну земљу у банатском Двору. Слика настала вероватно око 1900. године.

Солунски фронт

На слици први здесна, налази се мој дједа Перић Михало рођен у селу Миљевац крај Слуња. Слика је снимљена негдје на Солунском фронту и једина ми је остала од дједа којег су усташе убиле 02.08.1941. године, на Св Илију, када су их одвели у Слуњ на покрштавање. Дједа је на Солунски фронт отишао као добровољац из Америке гдје је тражио бољу будућност. О настанку слике немам никакве податке.

Фотографија Радомира Ђорђевића, борца војске краља Петра

Ђорђевић (Милића) Радомир рођен 1895. године у селу Сагоњеву, срез Куршумлијски. Пријавио се као добровољац војске краља Петра; био је учесник пробоја Солунског фронта, прешао је пешке са српском војском Албанију. Рањен је у леву руку и остао без ње (до лакта). Са острва Вид Французи их одводе на лечење. По излечењу их враћају за Србију и он се поново прикључује српској војсци до ослобођења. Умро је врло млад (око 50 година). Носилац је Карађорђевог звезда. (коју, на приложеној слици и носи).

Др Марко Радман у свечаној униформи

Др Радман Марко рођен је у близини Винковаца, у малом селу Нијемци 13. септембра 1883. године. У Првом светском рату био је добровољац - лекар, а затим санитетски официр у пешадији, артиљерији и завојиштима све до краја рата. Са својим саборцима, болесним и рањеним друговима делио је све страхоте јуначког пута српске војске кроз Србију, преко Албаније, Крфа до Солуна, а и пегави тифус га није мимоишао. Др Радман је одликован Златном медаљом за ревносну службу 1915. године, Златном медаљом за ревносну службу 1919. године, Орденом Светог Саве IV степена 1924. године, Албанске споменице - медаље за ревносну службу и грађанске заслуге 1921. године. Демобилисан је 21. јула 1919. године. Поносан, његов унук Бојан Д. Мандић.

Радоица М. Јовановић

Рођен у селу Пударци 1881. године. Завршио Трговачку Академију и радио у српској царинској зони у Солуну. Када је почео Велики рат враћа се у Србију као добровољац. Погинуо је 1915. године у одбрани Београда на насипу кланичке железничке пруге на Дорћолу, у борбама под командом мајора Драгутина Гавриловића. Вест о погибији је породици пренео трговац Зеремски који је тада предао личне ствари које је код себе имао Радоица. Његово тело никада није пронађено... Фотографија датира од пре рата.

Јован (Јована) Рапајић, припадник „Добровољачког корпуса СХС“ и учесник свих ратних активности овог Корпуса - од борби у Добруци и на Солунском фронту, па све до коначне побједе

Са својом јединицом 1915. године, на Карпатима, прелази на руску страну. Године 1916. приступа у Добровољачки корпус Срба, Хрвата и Словенаца. Учествоје у борбама у Добруци у редовима Добровољачког корпуса и за пожтвовност и успјешност у борби бива одликован ”Карађорђевоом звездом”. 1916. године унапређен у чин резервног пјешадиског потпоручника Добровољачког корпуса СХС.- Одликован ”Карађорђевоом звездом”. Преко Измаилије у Русији и Сјеверног мора са својом јединицом одлази на Солунски фронт. Учествоје у припремама и пробоју Солунског фронта, најприје као командир батерије - а потом и као командир ”Асен” топова. Одликовања и признања: Карађорђева звездом са мачевима (послије борби у Добруци), Златна медаља за храброст, Златна медаља за војничке заслуге, Сребрена медаља за ревносну службу, Златна медаља за ревносну службу и Споменица за рат ослобођења и уједињења. Руска одликовања: Георгијевски крст IV степена и Орден Свете Ане III степена.

Поносан Живко (Јована) Рапјић

Браћа Рељин, Жарко и Бранко из Мокрина у Одеси 1916. године

Браћа Бранко и Жарко Рељин из Мокрина срели су се у Одеси 1916. године. Бранко је био српски добровољац на Добруци.

Срби, Соколи у Америци 1914. год.

Други слет Срба Сокола на Видовдан 1914. године у Кливленду (Охајо), који су постали српски добровољци.

Васо Пејић, солунски добровољац са Нишићке висоравни

Васо је имао среће да заједно са осам својих рођака из босанске фамилије Пејић преживи аустроугарску насилну мобилизацију, бег у руску војску и страхоте Солунског фронта. Био је носилац Албанске споменице, а умро је крајем Другог светског рата од тифуса. Приликом припрема за напад на Србију у јулу 1914. године на Нишићкој висоравни аустроугарска војска је мобилисала двадесет мушкараца из фамилије Пејића и упутила их на исток да се боре против руске војске. Половина од њих је искористила прву прилику, предала се Русима и наставила борбу на страни Савезника. Остали су (осим двојице) изгубили животе или су нестали негде на Источном фронту. Уз тројицу који су погинули на Солунском фронту у Првом светском рату страдало је укупно тринаест Пејића.

Мој ђед Саво Пејић мобилисан је заједно са својим млађим братом Данилом и стрицем Ником. Док су унезверене жене и деца гледале групу невољника под пратњом аустроугарских војника како одлазе низ Нишићку висораван, стрина се сетила да Нико није понео гуњ. Дозвала је ђедовог најмлађег брата Ђуру да сустигне колону и однесе гуњ стрицу. Међутим, колона је већ била прилично одмакла док их је Ђуро стигао. Тада је војска и њега мобилисала. Имао је само 14 година. Био је то последњи пут да су га видели. Данило је убрзо умро од тифуса у некој болници у Аустрији. Ђурина судбина је остала потпуна непознаница. Кажу да је био у логору у Араду. Не зна се за гроб ниједног од њих. Саво се предао Русима и највероватније преко Владивостока пребачен на Солунски фронт где се прикључио Српској војсци. Учествовао је у свим биткама за ослобођење Србије. Носилац је Солунске споменице. Моја прабаба Ана током Европског рата изгубила је мужа Јефту, сина Данила, али је Ђурина рана највише болела.

Поносна Ранка

Лички добровољци

Под 1. је Михаило М. Бига, под 2. Ђурађ Вукмировић, заокружен је Никола Исин Делић, а са бокалом Милан Делић. Сви су из села Горњи Бабин Поток, Врховине, Лика. Ову слику је имало неколико породица из села. Осталима не знамо имена, сем да су сви из околних села и места.

Гери Индијана

Фотографија 4 чете 1. батаљона 12. пешадијског пука Гери Индијана Српске ослободилачке војске у Америци